

ЦІКАВЕ І КОРИСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рецензія доцента Сивогракової З.А. на монографію Підбуцької Н.В.
«Психологічні основи професіоналізму інженера:
структура, динаміка та закономірності розвитку»

В умовах стрімких зрушень сучасного суспільного життя, бурхливого технологічного розвитку актуальною є проблема можливостей і ролі сучасної психолого-педагогічної науки і практики у формуванні гнучкої системи підготовки конкурентноспроможних кадрів для промислового комплексу нашої країни.

Монографія Н.В. Підбуцької «Психологічні основи професіоналізму інженера: структура, динаміка та закономірності розвитку» (Підбуцька Н.В. Психологічні основи професіоналізму інженера: структура, динаміка та закономірності розвитку : монографія / Н.В. Підбуцька ; М-во освіти і науки України. Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». – Харків : «Діса плюс». 2016. – 296 с.) є цікавим і водночас актуальним у науковому і практичному значенні дослідженням з питань професійного становлення особистості, психології становлення професіоналізму студентів інженерно-технічних спеціальностей.

У трьох розділах роботи послідовно представлено результати ґрунтовних наукових розвідок, що базуються на значній базі літературних джерел і глибокій авторській аналітичній роботі. Теоретико-методологічний аналіз засад дослідження проблеми професіоналізму у сучасній науці дозволив автору виділити основні науково-психологічні підходи вивчення проблеми професійного розвитку і зробити висновок про необхідність інтеграції відомих критеріїв професійного становлення особистості та детального аналізу етапу навчання у ВНЗ як однієї з найважливіших умов успішної професіоналізації особистості. Результатом аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень професіоналізму стало виділення психологічних інваріант професіоналізму та непрофесіоналізму особистості, а також визначення професіоналізму як «інтегрованої осо-

бистісної характеристики суб'єкта діяльності, що має багатокомпонентну структуру (професійну ідентичність, спрямованість, професійно важливі якості, професійну компетентність тощо) та формується протягом всього життя людини» (стор.41). Водночас недостатньо висвітленим є погляд автора на взаємозв'язок психологічних інваріант професіоналізму і його структурних компонентів.

Серед методологічних основ дослідження та розкриття особливостей психології становлення професіоналізму особистості протягом навчання автором обрано у якості вихідних генетичний принцип і принцип системності й активності. У монографії особливу увагу приділено питанням закономірностей та механізмів становлення професіоналізму протягом професійної підготовки у технічному виші. На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу побудовано теоретичну модель становлення професіоналізму, яка на думку автора «передбачає аналіз середовища, в якому відбувається становлення, визначення функцій, чинників, умов та рівнів вираженості професіоналізму в процесі навчання у технічному вищому навчальному закладі» (стор.77).

На основі проведеного ґрунтовного аналізу сучасних вимог та специфіки, психологічних детермінант розвитку (головною з яких визначається готовність до постійного професійного розвитку), етапів та психолого-педагогічних умов становлення професіоналізму майбутніх інженерів Н.В. Підбуцькою цілком аргументовано надається структурно-функціональна модель його генези, як такої, що її ядром є «професійна автентичність, яка проявляється через професійні протиріччя, кризи і бар'єри, що згодом стають рушійною силою та зумовлюють розвиток таких складових професіоналізму, як мотиваційно-цінніс-

на, когнітивна, особистісна та операційна у внутрішньому світі, а в соціальному світі його розвиток відбувається через вплив таких особливостей побудови освітнього простору як впровадження сучасних кластерного, компетентнісного та особитісно орієнтованого підходів у поєднанні з гуманітаризацією технічної освіти» (стор.120).

Як результати теоретичного аналізу представлені положення є такими, що їх вірність автор доводить у 4 і 5 розділі своєї роботи, викладаючи дані емпіричного дослідження становлення професіоналізму майбутніх інженерів і перевірки дієвості розробленої психолого-педагогічної програми розвитку професіоналізму майбутніх інженерів. Зрілість наукового світогляду автора переконливо проявляється як у вихідних методологічних засадах емпіричного дослідження – принципах детермінізму, системності, розвитку, активності, єдності свідомості і діяльності, об'єктивності, – так і у зваженості, й водночас дослідницькій сміливості, з якою дібрано психодіагностичний методичний інструментарій дослідження, методи математичної статистики обробки та аналізу отриманих даних. Розгорнуті і щедро представлені емпіричні дані дослідження дозволяють погодитись з висновками автора щодо наведених нею специфічних професійно важливих та індивідуально-психологічних якостей професіоналізму фахівців інженерної діяльності і визнати справедливим визначення у якості «прогалін» у предикторах професіоналізму майбутнього інженера таких характеристик, як посидючість, комунікативність, планомірність, самоконтроль та планування (стор.220).

Нетривіальним є підхід автора у визначенні учасників (і відповідно видів запропонованої діяльності) розробленої нею експериментальної психолого-педагогічної програми розвитку професіоналізму студентів технічних спеціальностей. Оскільки суб'єктами навчально-виховного процесу ВНЗ є не лише студенти, а й викладачі, то, – вважає автор, – «учасниками програми розвитку професіоналізму протягом професійної підготовки повинні бути студенти інженерних спеціальностей як суб'єкти майбутньої інженерної діяльності, викладачі спеціальних дисциплін, що сприяють розвитку, в першу чергу, професійної компетентності та професійно важливих якостей, і викладачі гу-

манітарного циклу дисциплін ... , які сприяють усвідомленню необхідності розвитку психологічних складових професіоналізму та важливості психологічних основ професійної діяльності інженера, а також куратори академічних груп» (стор. 221). Видами діяльності розробленої програми визначено психопрофілактику, психодіагностику, психологічне консультування, психокорекцію та підвищення кваліфікації. У монографії представлено розгорнуту програму соціально-психологічного тренінгу як складової психолого-педагогічної програми розвитку професіоналізму студентів під час навчання у ВНЗ.

Щодо загальної стилістики монографії можна відзначити відповідність змісту кожного її розділу загальній концептуальній логіці роботи. Структура роботи є послідовною і витриманою у відповідності до загальної цільової позиції автора.

Зрозуміло, що, враховуючи складність й існування різних підходів до розуміння, дискусії щодо змісту, структурної будови, визначальних детермінант професіоналізму, професійного становлення, професійної компетентності фахівця ще далекі від завершення. У зв'язку із цим заслуговують уваги виділені автором особливості, індивідуально-психологічні характеристики, закономірності динаміки розвитку професіоналізму майбутніх інженерів. Мають неабияке практичне значення визначені автором принципи, методологічні засади і методичні інструменти дослідження становлення професіоналізму, а також запропоновані шляхи ефективного психологічного супроводу розвитку професіоналізму майбутніх інженерів під час їхнього навчання у ВНЗ.

Підводячи підсумки, вважаю необхідним відмітити як наукову актуальність, так і практичну значущість отриманих результатів і запропонованих висновків, рекомендацій, практичних шляхів щодо створення сприятливих умов і здійснення ефективних психолого-педагогічних зусиль у технічному ВНЗ щодо розвитку особистості сучасного професіонала.

Монографія гідно поповнить фахову літературну скарбничку спеціалістів, які працюють у вищій технічній школі, викладачів, викладачів-кураторів академічних груп, психологів, всіх, кого цікавлять проблеми і сучасні тенденції розвитку вищої школи, психологічного супроводу освітнього процесу.